

Kun Miklós Jenő

Lovagolnak a gyerekek

Lovas játék-versek 19. századi olvasmányokban és Az Én Újságomban

„Gyerek mondja: ott kinn jobb, / Nádparipám, hopp, hopp, hopp!”
(Pósa Lajos: *Tavaszkor*)

Ha valakit pusztán kíváncsiságból érdekelne, hogy a 19. században mivel játszottak legszívesebben a fiúk, nem szükséges lexikonok után nyúlania vagy a világhálón böngésznie: elég, ha kéznél van néhány gyermekkönyv. Például a **Gáspár János** *Csemegek*¹ c. művének tartalmukban egyre bővülő kiadásaiból dr. **Vita Zsigmond** által összeállított *Kerekecske dombocska* című kötet.² Abban található **Fekete Mihály** verse (1854), amelynek második szakaszát idézem:

„Fiú azért vagyok én,
a babán nem kapok én;
nyergelve van paripám,
félredobom a labdám.”
(*Kislány, kisleány*)

Rudnyánszky Gyula *Kisgyermekek verseskönyve* c. kötetében (1893) két érdekes darabot is találunk: az egyik a hintaló, a nádparipa és a kisleány közötti beszélgetés, a másik egy fiú és egy csikó között zajló párbeszéd:

– Csodadolog az ugrásom,
Mikor föl s alá hintázom!

– Én tudok csak futni jól,
Ha kis gazdám lovagol!

Vesszőparipás fiú (Az Én Újságom, 1894/19)

– Jobb, egymásnak békét hagytok;
Mindaketten fából vagytok.

S lovagolta paripáját
A kert alatt, az utcán át,
És azután a másikra
Úgy felpattant, mint a szikra;
De mikor ő kifáradt,
Meg se mozdult a két állat.
(*A hintaló és nádparipa*)

– Gyere csikó, rád ülök
S hegyen-völgyön repülök.
– Nem, kisleány, én sajnállak,
Igen könnyen ledobnálak.
Amott áll egy öreg gebe,
Azon ülj csak nyeregbe te.

Meg akarta mégis fogni,
No de látta elrobogni,
Mint a villám, úgy repült,
Ő meg vesszőre ült.
De ha megnő, lesz oly óra,
Hogy föl pattan a csikóra!
(*Fiú és csikó*)

A 21. század gyerekei a videojátékok korában, a számítógép, az okos telefon rabságában elképzelni sem tudják, hogy volt idő, amikor egy kerekekre szerelt falovacskára, egy fűzfavessző vagy sétabot maga volt a boldogság. Az álomparipa, a hintaló pedig a fiúk vágyainak netovábbja. Használatuk a mindennapi életük részévé vált.

Előkelő helyüket tükrözik a 19. században és a 20. század elején keletkezett, a gyermeki érzésvilághoz is idomuló lovas játék(szer)³-versek, melyekből soknak a 170 éve született **Pósa Lajos** gyermeklapja, a 130 évvel ezelőtt első évfolyamába lépett *Az Én Újságom* adott otthont: alkalomadtán illusztrációk kíséretében. Ezeket Pósa, tekintettel az olvasni még nem tudó kisebbekre is, nagyon fontosnak tartotta. A versekhez hasonlóan a képi megjelenés is jól érzékelteti a gyermekek kimeríthetetlen leleményességét: ha nincs kéznél falovacskára, megteszi egy pár bakancs vagy egy szék is. A figyelmes olvasó a lap védjegyévé vált címdali fejléccén – **Vágó Pál** festőművész és **Morelli Gusztáv** fametsző munkája – a falovacskát is fölfedezheti, amit az 1930-as években váltott föl a madzaggal húzható kisautó. (Ennek testvére a 20. század egyik státuszszimbóluma, a pedálos kisautó.)

A régi idők szokásait nem könnyű közel vinni a mai gyerekekhez. A jeles évfordulók emlékére – közel sem a teljesség igényével – készült verses összeállítás segíthet ebben. Közlésük másik indoka, hogy az utóbbi évtizedek legkelendőbb óvodás antológiájában ilyen típusú versek már nem szerepelnek. Vélhetően azért nem, mert a gyűjtemény első kiadásának idején a vesszőparipa már kiszorult a fiúk kedvenc játékszerei közül.⁴

Az itt olvasható lovas játék-versek nem mindegyike remekmű, de fontos jelzések azon a **Lukács Pál** által megkezdett hosszú és röögös úton, amelynek a végén majd **Gyurkovics Tibor** csodái születnek (*Lovag és fegyverhordozó, Tónió a póniló, Hopp-hopp, Régi karácsony*⁵).

A vesszőparipa a lovas civilizációs forma létrehozása óta kedvelt utánzó játékszer volt. A tudástárak szerint: „Gyermekek játéka, midőn valamely vesszőt lábuk alá vesznek, s úgy szaladgálnak, azt képzelvén mintha lovon ülnének.”⁶ „Kisfiúk bugás fejű nádat vagy vesszőt kezükben tartva, azt lábuk közé veszik, s szaladgálnak, lovagolnak vele.”⁷

A vesszőparipa **Petőfi** révén bekerült az irodalmi örökkévalóságba; egy tarka szárnyú csapongó lepke röptét követve, gyermekkorára visszaemlékezve, idézte Pósa Lajos is. **Kányádi Sándor** talán a saját élményeit is versébe szöve vágycsoportozott gyermekkorának jelképére:

... Lovagolok fűzfasípot fújva,
Lovagolok szilaj nádparipán,
Vályúhoz mék, lovam inni kíván...
Megitatom, gyi lovam, gyi Betyár...
(Petőfi Sándor: *Szülőföldemen*)

Csendül a méla fűzfa-síp szava,
Csákós lovag kél vesszőparipán...
(Pósa Lajos: *A lepke*)

Kakukkfű, kakukkszó,
kirándulni volna jó:

fűzfasípot faragni,
fűzfalóval lovazni...
(Kányádi Sándor: *Somvirággal, kakukkfűvel*)

A játékszerek közötti vezető szerepük ugyan megszűnt, de a kerekre szerelt húzható-tolható lovacskák, melyekkel a gyerekek haladhattak is, és az igazi lovaglós mozgásra legalkalmasabb hintaló iránt azért ma is van kereslet. Modern változataik már nem osztrák vagy bajor kézművesektől, hanem leginkább tömegtermelésre berendezkedett kínai gyártóktól érkeznek. (A divatot követe, rendeltetésüktől megfosztva, katicás, dínós, bárányos, oroszlanos elefántos vagy zsiráfos stb. kivitelben is.) Az előző századforduló táján a Felvidéken, Bártfán is létrehoztak egy manufaktúrát, ez azonban tönkrement. Békéscsabán folytatta a működését, s nevezetes volt szecessziós stílusú hintalovairól.

A hintaló a közlekedés gépesítése előtt, a 19. században volt a legnépszerűbb. Akkoriban ez volt az ajándékok ajándéka karácsonyra a kisebb fiúknak, ahogy a nagyobbaknak a játékvasút: de csak a tehetősek kiváltsága volt. Alighanem az ő pénztárcájukat célozta meg a már olvasni tudó gyermekek számára készült könyvecske, amelyben egyesén írt szöveg és gondosan összeállított képek ismertetik a kis Győző lovaglós tanulmányait: a kerek lótlól és vesszőparipától kezdve, a hintalovon, a számárháton, a pónin és lovaglós iskolán keresztül föl egész az akadályversenyig, s végül persze derék lovas válik belőle (*Kis lovas*, 1881). 1902-es adat szerint Magyarhonban a hintalovák iránti igény évi százezer darab volt. Ezt a mennyiséget, a babaipar termékeihez hasonlóan, nagyrészt importból biztosították. (Már akkor sem tudtuk becsülni a magunkét.)

Az Én Újságom (1903/53)

Az irodalmi példákhoz visszatérve, a soha meg nem kapott póni emléke **Szép Ernőt** éppúgy elkísérte a küzdelmes férfikorba (1912), mint a rajta változatos szerepekben a képzelet világába száguldó hősét, **Berkó Sándort** (1940). Mindketten visszavágytak a gyermekkoruk tisztaságába:

... Mikor én kisfiú voltam,
Kis lovon nem lovagoltam,
Nem volt nékem ponnilovam,
Ponnilovam, Ponnilovam,
Pedig de szép, mikor rohan...
(Szép Ernő: *Gyermekjáték*)

Ó, istenem, csak egyszer adnád,
hogy meginduljon ez a ló! –
fohászokodtam bizsergő testtel,

alig nyolcéves nebuló –
s emlékszem, hogyne emlékeznek,
máig se láttam oly csodát,
egy horkanás és máris – usgyé!
riszálni kezdte a farát,

hol csendőrnek, hol banditának,
hol lovasnak hittem magam,
sőt sárkány is voltam, amint
a képeken rajzolva van,
mögöttem sorra tünedeztek:
az ágy, a szekrény, majd anyám;
uff-uff, prérík csodált vitéze,
Winettou, bátor indián...

(Berkó Sándor: *Hintaló*)

A gyermekek élete sem csupa öröm és boldogság: e játékszerrel kapcsolatban is születtek költői alkotások, melyek a szegénység, az anyagi ellehetetlenülés komor képét az ő szemszögükből ábrázolják:

Karácson estéje nagy vigasságszerző,
Tapsol örömeiben a sok apró-cseprő.
Egyszer ezt az estét ünnepelték épen,
Hogy anyjához így szólt a kis Feri szépen:

„Ki az a Jézuska, édesanyám, kérlek,
Aki lovat, puskát küldött Ferikének?”

„Kis fiacskám, ő a gyermekek barátja,
Mindig szeretettel gondoljatok rája!”

„De nagyon szeretném egyszer, hogyha látnám!
Megköszönném neki, aranyos anyácskám!
Kezeit csókolva kérném a Jézuskát,
Hogy nekem ne küldjön se lovat, se puskát.
Elmondanám neki, hogy azon az áron
Jó meleg ruhácskát vegyen a vásáron,
S küldje Erzsikének itt a szomszédunkba...
Ej, ha én lehetnék egyszer a Jézuska!”

Az anya szemében könnycseppek beszéltek
S Jézus ruhát küldött másnap Erzsikének.

(Pósa Lajos: *A kis Ferike*, 1884)

Sas Ede hosszabb költeménye egy kislány történetét mondja el, aki, mikor a végrehajtó szüleinek már minden bútort elárverezte, nem akarja megengedni, hogy Héja nevű kis hintalovát is elvigyék. Addig könyörög, amíg a végrehajtó – maga is napi gondokkal küzdő, sokgyermekes családapa – megkönyörül rajta és a saját erszényéből kiszámolva az árát, otthagya a fiúcskának a játékszer. Az utolsó sorokat idézem:

... »Jöttek vele más, nagyszakállú bácsik;
Elvittek mindent, mind egy lábíg!
De hát ne sírj, anyám, apám!

Nem bántották pejparipám!
Hiszen tudjátok; táltos fajta;
Meseországba szállok rajta!
Gyi te cocó, meg se állj –
Én vagyok a kis király!«

S csillogó szemmel pattan nyeregbe,
Adta huszárja, ejnye be hetyke!
Mellette térdre roskad édesanyja –
Örömkönnyekebe fúl a hangja...
S mellettük térdre rogy a férfi,
Csókolja őket, ahol éri...
Vagyonukat már nem is siratják –
Hisz ott hagyták a falovacsokát!

(Sas Ede: *A hintaló*, 1901)

A vesszőparipás játékkal kapcsolatos első ismert vers, amit magyarországi óvodákban énekeltek, **Varga Péter**, a pesti belvárosi kisdudóvoda vezetőjének *Nefelejts* c. – két nyelvű – gyűjteményében található (1839). A németből fordított vers szövege:⁸

Hop, hop hop,
Fuss lovam galop.
Hegynek, völgynek gyorsan szaladj,
Mindenütt egyformán haladj,
Mindenütt galop,
Hop, hop, hop hop, hop.

Lukács Pál *Dalkönyvecskéjének* a II. kiadásában (1842), *Kis lovacska* címen, nyolc szakaszra bővült, utóbb a nép által is alakított vers lett belőle. Az első szakasz így szól:⁹

Hó, ha, hó,
Állj meg kis csikó!
Hogy fogjam meg kantárodát,
Veregetve kis hátadat:
Hó-ha-hó-ha-hó,
Állj meg kis csikó!

Lukács Pál verséből **Exner Leo** *Gyermekfoglalkoztatójában* (1913), *Kis Lovag* címmel azt két szakaszt közli, amelyek Gáspár Jánosnál *Vesszőparipán* cím alatt is olvashatók (*Csemegék*, 1854):

Hó, hahó!
Állj meg kis csikó!
Hadd tegyem lábam kengyelbe,
Hadd ugorjam fel nyergedbe,
Hóha, hó,
Állj meg kis csikó!

Fuss, fuss, fuss!
Csakhogy el ne csússz!
Rajta, rajta kis paripa,

Ne félj, megül a kis gazda:
Fuss, fuss, fuss!
Csakhogy el ne csússz!

A **Kodály Zoltánné** által, 1917-ben, egy népdalgyűjtő útján lejegyzett szöveg:¹⁰

Hó, hahó, állj meg, kis csikó!
Hagy ugorjak fel nyergedbe,
tegyem lábam a kengyelbe.
Hó, ha hó, állj meg, kis csikó!

Hó, hahó, állj meg, kis csikó!
Hagy ugorjak fel hátadra,
gondoskodjál abrakomról.
Fuss, fuss, fuss, csakhogy el ne csússz!

Az 1854-es Csemegék-kiadás közölte **Gyulai Pál Géza úrfi** c. versét, amely a műköltészetben, e nemben az első művészi értékű gyermekvers. Az alkotmányosság helyreállítása után hetven éven át különféle elemi iskolás olvasókönyvek állandó darabja volt. Tankönyvben 1938-ban jelent meg utoljára.¹¹

Géza úrfi lovagolna,
Azaz hogyha lova volna,
De ha ló nincs, van egy pálca,
Kapja magát s felül rája.

Most már sarkantyúja nincsen,
Ej dehogy nincs, ád az Isten,
Ott a kréta, rajzol egy párt,
Ha eltörik sem vall nagy kárt.

Korbácsa is van e mellett,
Kenderből hogy jobb se' kellett,
Jó hajlós vessző a nyele,
Csak úgy csattint-pattint vele.

Gyi Fakó! vágatva megyen,
Tüskén-bokron, völgyön-hegyen,
De már ez nem tréfa-dolog,
Félre álljon, aki gyalog!

A *Csemegék*ben olvashatjuk Gyulai *A kis lovagok* c. versét is (utóbb *A kis lovas* lett a címe):

Hophopp, hophopp, hopp!
Jaj, beh szép galopp!
Vágtass, vágtass, jó lovacsám,
A nagy utcán, a kis utcán.
Hophopp, hophopp, hopp!
Jaj, beh szép galopp!

Tipi, tapi, tapp!
Ejnye! hamarabb!

De hogy le vess, meg ne próbáld,
Szó, ami szó, jót ütök rád.
Tipi, tapi, tapp!
Ejnye! hamarabb!

Picsi, pácsi, pács!
Itt van a korbács!
Ha haragszom, olyat csattan,
Hogy a csikósé se jobban!
Picsi, pácsi, pács,
Itt van a korbács!

Hahó, hahó, ha!
Itt vagyok, mama!
Szénát, abrakot lovamnak,
Almát, kenyeret magamnak,
Hahó, hahó, ha!
Itt vagyok, mama!

Végül még egy szép darab, a *Csemegék Vesszőpárpán-rigmusaiból*:

Leng, leng kicsi fa,¹²
majd, majd valaha
belőlem is lesz egy kicsi
lovas katona.

Ló, ló, paripa,
száján zabola;
gyí te, gyí te tüzes csikó,
vágatass amoda!

Lebben a sörény,
félre kislegény,
árkon-bokron, mint a fecske
átrepülök én!

Gáspár János érdeme, hogy elsőként hasznosította a népköltészet darabjait pedagógiai célra. Kár, hogy azokat nem tartotta elegendőnek, s gyűjteményébe németből fordított tanító meséket és oktató verseket is fölvelt. S ő volt az első, aki igazi írók műveiből is válogatott a legkisebb gyermekek számára (Gyulai Pál, **Krizsa János, Vachott Sándorné**). Mint tanácsadót, még **Tompa Mihály** is megnyerte. Vállalkozása azonban jó ideig elszigetelt maradt. A Bach-korszakban az osztrák kormány céltudatosan, minden eszközzel teret nyitott az elnémetesítő törekvéseknek.

Prahács Margit szerint óvodáinkban „a Fröbel-rendszer térfoglalása a német szellem újabb invázióját jelentette”.¹³ „Iskolai daloskönyveink tartalma még évtizedeken át jobbra német iskoladal, lefordított szöveggel, vagy azok szellemében írt »eredeti« darabok” – így **Kodály**.¹⁴ A dalok, mesék, versecskék, verses mesék nagy része az óvodás korú gyermekeknek szól. **Peres Sándor** szerint: „Lehetetlen bizonyos szomorúság nélkül

*látunk azt az anyagot, mellyel eddigelé kisdedeinket tömik és mulattatni akarják a kisdedővő-intézetek. Fércelt versekre, idegen dallamok, kiforgatott népdalszövegek, nagy hangterjedelmet kívánó dalok, elbeszélések, melyek émelyítő írásgyakorlatoknál nem egyebek; versek, melyek a hivatalos, de nem hivatott pedagógusok szörnyű gyártmányai: alkotják kisdedeink mindennapi szellemi táplálékát. Népies vagy műirodalmunkat a kisdednevelők s ezek nevelői nem létezőknek tekintették; ha abból valaki (**Radó Vilmos, Sztankó Béla és dr. Kiss Áron**) gyöngyöket adott élénk, azokat mellőztük és csinált minden óvónő verset, dalt, elbeszélést, gyönyörűségére magának s rémületére a nevelésnek.”¹⁵*

Ilyesféle dolgok **Horkai bácsi** – aki **Szinnyei** szerint „*páratlan előszeretettel művelte a gyermekirodalmat*” – verses és olvasókönyvecskéiben is bőséggel található. Az sem segített rajtuk, hogy szövegeiket már kész népdalokba szuszakolta bele. Az egyik ABC-s könyvecskéjéből (1866) alább bemutatott versét például a *Vörös bársony süvegem* kezdetű ismert kuruc népdalba, *Balogh Ádám nótájába* (s ez még a „jobbak” közül való):¹⁶

Ember vagyok, de kicsiny,
Gyalog járok, nem kocsin.
Van ugyan egy paripám,
Ezt adta édesapám.

E paripa van fából,
Ráülök úgy tréfából,
Kis ostorkával hajtom,
Úgy viszem, mint óhajtom.

Nem kér szénát, abrakot,
Mert ő mindig jól lakott,
Ez aztán a fám ló,
Kis oskolásnak való.

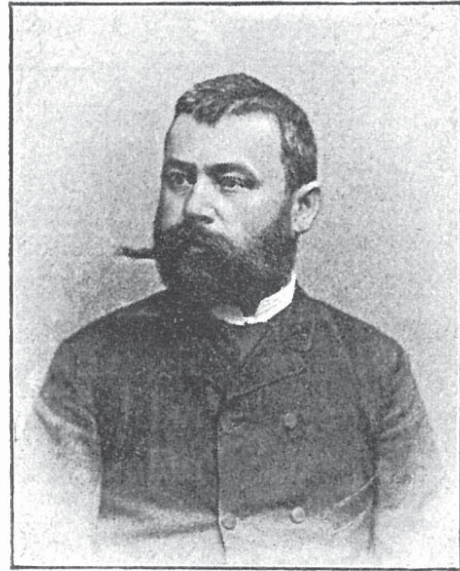
(Horkai Antal: *A kis lovag*)

De Horkai bácsi szívében legalább hazaszeretet buzgott. Mondott könyvecskéjében is olvasható – nehéz elhinni, hogy ugyanaz az ember írta – a *Nagy a világ, kicsiny benne hazám / De e kicsit szeretem én igazán...* kezdetű verse (*Kedves hon*), amely méltó az utókor megbecsülésére. Peres Sándor föl is vette pályadíjjal jutalmazott, többekkel közös munkájába (*Magyar Kisdedővő*, 1896; 1908).

Egy alkalommal a *Pesti Hírlap* névtelenségben maradt cikkírója is bemutatott néhány rémverset, melyekkel évtizedeken át gyötörték a gyerekeket. Hogy a lovagnál maradjunk, a *Fakó lovam föl van kantározva* kezdetű szép népdal kárára esett példát másolom ide:¹⁷

Fakó lovam föl van kantározva,
Elmegyek az iskolába rajta;
Repül fakó, szikrázzék a patkó
Az iskola de kedvemre való...

Így tért le a magyar gyermekköltészet (már ha ezt annak lehet nevezni) a Petőfi, Arany és Gyulai Pál által megkezdett útról...

PÓSA LAJOS.

Magyar Salon, 1890, február

Ilyen állapotok között jelentkezik Pósa Lajos új hangvételű, a népi gyökerekből sarjadt, s a kicsinyek érzelmevilágához simuló verseivel. Kedvező fogadtatásukon fölbuzdulva, a saját költségén gyermeklapot indít Szegeden (*Jó Barát*, 1882), mert meg van róla győződve, hogy „*e még mindig parlagon heverő tér művelésével szolgálatot tesz a közönségnek*”.

Az első irodalmi igényű magyar gyermeklap azonban, részben silány kivitele, részben mert vidéken jelent meg, ráadásul nyár derekán, dologidőben: 17 szám után megbukik. Pósa nem csügged, gyermekverseiből szegedi éveiben (1881-89) 15 kötetnyit jelentet meg.¹⁸ Joggal jegyezte meg **Móra Ferenc**: „*a magyar gyermekköltészet bölcsőjének tulajdonképpen Szeged tekinthető*”.¹⁹

Az első kötethez (*Dalok, regék*) **Mikszáth Kálmán** írt előszót. Ebből idézek:

„... Írj, kérlek, minél több ilyeneket, hátha a mese és a gyermekdal visszaviszi nekik [a gyermekeknek] a friss gyönyörök ama forrásait, amelyeknél a mi apáink gyermekkorukban oly sokáig időztek, és olyan nagyon megizmosodtak, s amelyek mellett a mai gyermekek vasúton rohannak el: hátha a korai érettség nyegleségeit eldobják, s fölülnek a lenézett vesszőre, hogy jókedvűen nyargalásszanak rajta, mert ez az egyedüli paripa, mely sohasem veti le lovagját, s melyen utolérhetetlen élvezet ülni.”

Pósa szegedi termésében már benne van java gyermekverseinek a nagyobbik fele. Ezekből idézek három lovas játékverset (utóbb megjelentek *Az Én Újságomban* is).

AZ ÉN UJSÁGOM

KÉPES GYERMEKLAP

Szerkesztő: PÓSA LAJOS.

Megjelen minden vasárnap.

Budapest, 1898. július 30-án. Előfizetési ára egész évre 4 frt. Félévre 2 frt. Negyedévre 1 frt. Egyes szám 10 kr. IV. évfolyam. 31. szám.

Budapest, 1894. februárius 25-én.

Előfizetési ára egész évre 4 frt. Félévre 2 frt.
Negyedévre 1 frt. Egyes szám 10 kr.

V. évfolyam. 9. szám.

GYI TE, CZOCZÓ!

A bátor katona

Hova, hova Palikám,
Azon a szép paripán?

- Elmegyek a csatába,
Édes hazám javára.

Kicsi vagy még Palika,
Levet az a paripa.

- Ha levet is, nem bánom,
Gyere te is, barátom!

[Megyek, megyek, te huszár
Lobogóm is lobog már!]²⁰
(*Dalok, regék az ifjúság számára*, 1884)

A kis Peti

Készülődik a kis Peti,
Sárga lovát kefélteti,
Mint a bársony, ragyogóra,
Szép simára,
Hanyatt esik rajta majd a
Nap sugára.

Ezüst patkó van a lábán,
Boglár csillog a kantárján,
Be van fonva a sörénye
Pántlikával,
Mintha volna a hétszinű
Szivárvánnyal.

A kis huszár (Az Én Újságom, 1906)

- Édes gazdám, megyünk-e már?
Olyan vagyok, mint a madár!
Tedd a lábad hamarosan
A kengyelbe,
Hadd vigyelek katonának
Örömembe!

- Várj egy kicsit, jó paripám!
Sír a húgom, kis Rózsikám.
Hadd tegyen a csákómra egy
Piros rózsát -
Akkor aztán, szülőfalum,
Isten hozzád!

- Édes gazdám, megyünk-e már?
Repülhetnék, mint a madár!
Nem hallod-e, én hallom, hogy
Trombitálnak,
Trombitaszó, ez a jele
A csatának.

- Mindjárt, mindjárt, jó paripám!
Hadd adjon egy csókot anyám!
Hadd kösse föl a kardomat
Oldalamra,
Gyöngyön függő kis keresztjét
A nyakamba!

- Gazdám, gazdám, kész vagy-e már?
Kirepülök, mint a madár!
Puska ropog, ágyu dörög,
Csattog a kard,
Az ellenség bántja már a
Szegény magyart!

- Gyi, paripám! Gyi, te Sárga!
Vigy sebesen a csatába!
Keress föl majd, édes anyám,
Kis testvérem,
Ha meghalok a hazáért
Csatatéren!
(*Gyermekversek*, 1886)

Furcsa bot

Édesapa sétabotja
Igen-igen furcsa bot:
El-eltűnik... fia ráül...
S röpíti a lovagot.

Viszi ungon, viszi berken,
Mint akit űz a tatár;
Belebotlik az árokba
S a kis lurkó csupa sár.

Édesapa sétabotja
Mikor aztán megkerül;
Uccu! vonó lesz belőle
S a kis lurkón hegedül!
(*Arany kert*, 1886)

Hetyei Gábor szellemes verséhez, melyet még könyve megjelenése előtt közölt *Az Én Újságom*²¹, a Pósa *Furcsa botja* lehetett a minta:

Lovagol Pista úr

Lovagol Pista úr,
Azaz hogy most tanul,
Felül a pálcára:
Makrancos lovára.

De szép huszár lenne,
Hogyha kardja lenne,
Ha az a pejcsikó
Oly rúgós nem lenne.

Furcsa egy paripa,
Nagy benne a hiba.
Tudja a gazdája,
Hogy mi a hibája:

Néha paripája
Kap a gazdájára...
Ilyenkor Pista úr
Haragszik is rája.
(*Gyöngvirágok*, 1891)

Már Pósa Lajos első kötetére fölfigyelt Kiss Áron, a magyarországi korszerű oktatás egyik megalapozója, akinek az óvodaügy területén is fontos érdemei vannak: Gáspár János anyagát bővítette az országszerte mintegy kétszáz tanító gyűjtői hozzájárulásával készült nagy műve, a *Magyar gyermekjáték-gyűjtemény* (1891). A *Dalok, regék* megjelenésekor – mert annak verseiből úgy látja, hogy az érzés, a hang valódi mindegyikben, s mert ez a poézis roppant hasonlít ahhoz, ahogy ő képzeli el magának az óvodák dolgát, – lelkes kritikát közöl a *Néptanítók Lapjában*.²² Lényegében Kiss Áron „befogadó nyilatkozattal” fölerő cikke egyengette az utat Pósa és a kisdedovás történetében új magyar iskola néven ismert irányzat képviselőinek gyümölcsöző együttműködéshez. Peres Sándor és köre fő szövetségeseiket találták meg Pósaiban: az új irányzat nevelési elveinek irodalmi síkon maradéktalanul megfeleltek az ő versei.

A *Kisdednevelés* c. folyóiratban olvashatjuk a *Vitéz Feri* címűt:

Feri felült egy nagy,
Tüzesvérű lóra,
Vitézkedni akart,
De leesett róla.

Hallod-e, Ferikém,
Van nekem egy botom,
Azon lovagolj te,
Ne pediglen lovon.
(1898. 16. sz.)

A *Singer és Wolfner* fővárosi könyvkiadó cég vezetőinek nagyon is tudatos döntése volt, hogy az akkor már közel kilenc éve Szegeden működő és a gyermekverseivel is kitűnt, hatalmas népi műveltségű Pósa Lajosra bízta induló gyermeklapjuk, *Az Én Újságom* szerkesztését. Ugyancsak tudatos választásuk volt a mellé megnyert finom ízlésű székelly meseíró, **Benedek Elek**, aki képviselőként is kiállt a magyar szellemiségű gyermekirodalom ügye mellett.

Amikor Pósa a tőle nehéz szívvel megvált szegedi közönségtől búcsúzva magasztos céljait ismertette, így nyilatkozott a születendő lapról: „...sorompóba lép az idegen, kozmopolita irány ellen a tiszta magyar nemzeti szellem lobogójával. Benedek Elek országgyűlési képviselő urat, a jó székelly mesemondót, a gyermekirodalom kiváló harcosát és engem választottak ennek az újságnak a szerkesztőivé”.²³

Mielőtt bemutatok néhány *Az Én Újságom*ban közölt lovas játék-verset, tekintsünk bele az *Apró emberek* könyvébe. Kiss Áron és Pósa Lajos összeállításában jelent meg, 1890 végén. A kötetet ismertető Sztankó Béla, zenetörténész és zenepedagógus szerint: „... e minden ízében magyar *Orbis pictus* tiszta, gyermekded s - ami fő - gyökeres magyar hangokat hallat.” Sztankó Pósa-ról is találóan formál véleményt: „... Ahol Pósa tárgyban, hangban népies talajon áll - ott remekel; de ernyed költői ereje, ahol jó kisleíról, vagy a rossz kisleíról mond verseket. Legtöbbször valóban olyan szőlőfürtöt fest, melyekre az ég madarai is rászállhatnak (...).”²⁴

Az Én Újságom (1912/45)

Az *Én Újságomból* átvett *AranyABC* két versét idézem (A *Gyuri* című vers *Vesszőparipa*, a *Sarkantyú Kis huszár* címen is terjedt):

Gyuri

Gyuri vesszőparipán
Vágtat, mint egy kapitány,
Ki a nyitott nagy kapun,
Véges-végig a falun,
Le egész az alvégbe –
Édes anyja elébe.

Sarkantyú

Sarkantyú peng a csizmámon,
Sárga pitykés a dolmányom.
Piros csákó a fejembe,
Anyám vette Debrecenbe.
Csörgő kard az oldalamon,
Apám vette Nagyváradon.
Mogyorófa a paripám,
Ott vágta a domb oldalán.
Gyí, te fakó, a csatába!
Jaj, aki a magyart bántja!

A magyar gyermekirodalom történetében a 19. század utolsó két évtizede szakadatlan küzdelem, nem csak az óvodák és iskolák számára termelő honi versgyártókkal, de az idegen szellemű fordításirodalommal szemben is – elég Benedek Elek híressé vált képviselőházi beszédét elolvasni (1888. február 9.). Az írók számára a nemzeti tudat ébren tartása, a történelmi múlt értékeinek számbavétele és fölmutatása magától értetődő hazafias kötelesség volt. Pósa Lajos érdeme, hogy föl tudta lelkesíteni, s lapja számára meg tudta nyerni korának rangos íróit, tudósait, élenjáró pedagógusait, festő és rajzoló művészeit, ugyanakkor, szélesre tárta szerkesztői szobájának az ajtaját: teret adott a pályájuk elején tartó ismeretlen tehetségeknek is. **Móra István** jegyezte föl, hogy „... mikor [Pósa] a gyermekújságját megindította, a céhbeli íróknak kisebb gondjuk is nagyobb volt annál, hogy gyerekeskedjenek. Pósaért és Pósaéért megtették. *Kompánia* lapja mégse lett a Pósa újságja soha. Bizony helye volt ott mindég az új embernek is, ha jót hozott.”²⁵ Arra a kérdésre, hogy az ajtón hányan juthattak be, a választ a lap *Szerkesztő bácsi postája* c. rovatának egyik üzenetében találjuk meg: „Téglás Géza. *Mint Az Én Újságomnak kezdettől fogva hűséges olvasója, tudatod velem, hogy Az Én Újságomba eddig kétszázötven írtak. Köszönöm a figyelmedet, kedves öcsém. Biz' ezt még én magam se tudtam idáig.*” (1897/23. sz. május 30.) Hogy ez az adat valós-e, nem ellenőriztem, de nincs okom kételkedni a közlés hitelességében. Téglás Géza okos és komoly és gondos kislány volt. Ezt mutatják Pósa neki írt válaszai.

Az újságok nem az örökkévalóságnak készülnek. *Az Én Újságomban* megjelent szerzemények között voltak remekművek, s lehettek kevésbé sikerült darabok is, de lélektelen, igénytelenül összecsapott fércmű egy sincs. Erre Pósa volt a biztosíték.

„*Sose felejttem el azt a méltatlankodást* – emlékezett **Gyökössy Endre**, már évtizedekkel Pósa halála után²⁴ –, *amellyel Pósa Lajos egyszer elpanaszolta nekem azon frissiben: mi történt vele. Ő volt akkor az Új Idők versolvasó szerkesztője. Az egyik mindig pénztelen, neves költő hozott hozzá az Új Időknek verset. Hogy a költő megkap-hassa rögtön a neki oly égetően szükséges tiszteletdíjat: Pósa azonnal elolvasta a verset. A melegszívű szerkesztő-költő elborult, mert nem találta jónak a költeményt. Ezt szomorúan ugyan, de megmondta a vers írójának. A mindig megszorult költő megrezzenet. Mi lesz ma vele, ha nem kap honoráriumot? Egy kis gondolkodás után ezt mondta Pósa bácsinak: – Szerkesztő úr, én is érzem, hogy ez a versem nem a legjobb. Most írtam hirtelen, hogy ebédem legyen nekem és a családomnak mára. Szerkesztő úr, ha az Új Időkbe nem jó a vers, talán jó lesz Az Én Újságomba a gyerekeknek. Pósa, Az Én Újságom lelkiismeretes szerkesztőjét megdöbbenetle ez a könnyelműség. Napokig betege volt ennek a beszélgetésnek. A költőnek csak ezt mondta: – Kérlek, tévedsz. A gyereket nem lehet így lenézni és becsapni.*”

Pósa Lajos

A magyar huszár

A huszár a világ első katonája,
Még az angyalok is mosolyognak rája.
Mikor összeveri pengő sarkantyúját:
Elpengeti rajta minden gondját, bűját.

Ha fölveti magát gyors paripájára:
Repül a csatába... szél sem ér nyomába.
Cikázó villám száll a kardja hegyére,
Azzal írja nevét a csillagos égre.

(1890/25)

Gárdonyi Géza

Mi leszel, kisleány?

- Mi leszel, kisleány?
- Huszár leszek, apám.
Végű kardot és csákót meg egy lovat álám.
- Vennék is, fiam, mert nincs szebb a világon,
Mint a magyar huszár: kardosan, lóháton.
De nehéz sor ám ez, s nem is egészséges,
Kivált, ha közel mégy a vad ellenséghez:
Kard villan, kard csattan, mint az ég villáma!
Mit csinálsz, ha egy a fejedet levágja,
Mit csinálsz majd akkor, kis huszárbarátom?
- Hát akkor... én is az ő fejét levágom.

- Jobb lenne valami nyugalmasabb pálya:
Teszem azt, légy püspök, az Isten huszárja;
Vagy könyvkereskedő, ez jó neked éppen;
Vagy cukrász: az nyakig jár a süteményben;
Vagy légy fűszerboltos: lesz mazsolád zsákkal,
Egész nap számolhatsz cukros mandulával.
Vagy légy író, mint én. Ez se rossz pálya ám...
Hát mi leszel, fiam?

- Huszár leszek, apám.

(1895/6.)

Pósa idejében még élénken éltek a '48-as emlékek. A gyerek hallgatja a családi történeteket a szabadságharcról, a vitézek viselt dolgairól, látja a huszárbandériumot átvonulni a falun, vagy díszlegni a városban. És már olvas is (vagy még csak a nagymama segítségével böngészi), például *Az Én Újságomat*, ami neki készül, az övé – benne van a lap címében is. Nézegeti a szép rajzokon a lovacskákat, a lovas huszárokat. A családi eseményeket, az otthon hallott szófordulatokkal együtt beépíti mindennapi játékaiba. Fantáziája távoli tájakra viszi, ahonnan hamarosan visszafordul, mert fázik. Máskor meg tüzes csatába indul, közben megéhezik, finom falatokért bevágatja a konyhába. (Előfordul, hogy lekési az uzsonnát.) Letarolja a kiskertben növekvő termést. Minden álma, vágya, hogy huszár legyen, s igazi lovon ülhessen. Nem tehetette, hát eljátszotta. Vagy átálmodta magát a huszár szerepébe, mint Gárdonyi

Géza kis hőse a *Jancsi meseországban* című mesében. Ezt az életérzést hívta létre *Az Én Újságom* hasábjain olvasható két szép huszárversünk is: *A magyar huszár* és a *Mi leszel, kisleány?* Ha a gyerek éppen nem huszár, akkor sem unatkozik: elhúzogattja falovacskaját, elvágta Bergengóciába, kilovagol a gémeskúthoz itatni. S ha megunja négykereű falovát, a kedves játékszerint kint hagyja a kert végében, jó lesz majd a kakasnak, aztán meg a cicáknak – a költői fantázia is végtelen...

A lovas játékszerint megjelennek *A szerkesztő bácsi postájában* is. Olvassunk bele ezekbe is. Mindhárom „fegyverem” képviselve van:

„Kossuth Margit és Ferike. Csak tanulgassatok szorgalmasan, hogy édes anyának örömet szerezzetek. Fordítsatok az írásra is nagy gondot, hogy édesanyátok azzal is meg legyen elégedve. A kis Sándor pedig hadd lovagoljon még fűzfá-paripáján. Gyí te, fakó, gyí te sár-ga! Vidd el Sangyit a tanyára!”²⁷ (1894/44)

„Bokor Gáspár. Biz én nem tudom, Gáspár öcsém, hogy téged befogadnának-e Vágó Pál díszmenetébe a falovadon. Tudakozd meg a rendező-bizottságtól. Én csak attól félek, ha bevesznek, hogy a falovad a nagy zajban táltossá változik át, és úgy elvágat veled, mint ha ott se lettél volna.” (1896/20)

„Lőrinczy Szabolcska. Azt már tudtam, hogy te a kurucok csillaga alatt születél, Szabolcskám, s annak gyöngyvilágot reszkető fényénél gügyögted el ezt: Édesanyám, édesapám, egy a szívem, egy a hazám. De azt mégse tudtam, hogy te szörin ülöd meg a kis villám paripádat. Derék huszár lesz belőled! Hanem azért kapaszkodj kis táltosod sörényibe, hogy el ne röpítsen Bergengóciába valahogy.”²⁸ (1902/30)

Most már nincs más hátra, lapozzuk föl *Az Én Újságom* porosodó köteteit és olvassunk el néhány lovas játék-verseket!

Pósa Lajos

Lovagolnak a gyerekek

Lovagolnak a gyerekek
Szilaj vesszőparipán,
Álljatok meg, szomjas a ló,
Álljatok meg, Palikám!
Kocsiút, gyalogút...
Itassatok, itt a kút!

Pali gyerek vályúhoz mén,
Megitatja a lovát...
Fölpattan rá, mint a labda
S nagy sebesen megy tovább.
Gyí, te Csillag, Miskolcra!
Ugrass föl a kis polcra!
(1892/36.)

AZ ÉN UJSÁGOM

KEPES GYERMEKLAP

Szerkesztő: PÓSA LAJOS.

Megjelen minden vasárnap.

Budapest, 1892. szeptember 4-én.

Előfizetési ára egész évre 4 frt. Félévre 2 frt.
Negyedévre 1 frt. Egyes szám 10 kr.

III. évfolyam. 36. szám.

LOVAGOLNAK A GYEREKEK.

Nem csak Pósa Lajos merített a népköltés kincseiből, az ő sikerrel terjedt versei, verssorai is elindultak a folklorizáció útján:

Gyi, te szürke,
Gyi, te fakó
Miskolcra,
Ugrass föl a
Kis polcra!

A *Lovagolnak a gyerekek* c. vers átalakult utolsó sorai a Csemadok honlapján található mint térden lovagoltató mondóka.²⁹ Ugyanez a szöveg szerepel, háromsoros változatban, az egyik népi mondókákat tartalmazó kötetben.³⁰

Gyi, te lovam, karosszékem,
Rég nem voltam Marosszéken...

– olvasom egy másik gyermekmondóka kötetben.³¹ Ez meg azonos Pósa *Gyi te, lovam* című versének a kezdősoraival. Kell-e egy költőnek nagyobb dicsőség annál, mint hogy versei vagy annak sorai a nép ajkán élnek tovább, azt se tudva, ki a szerzőjük?

Gárdonyi Géza
A Jancsi lova

Fából van a Jancsi lova.
De nem is rüg ám az soha.
Becsületes, jámbor állat,
Sose fekszik, mikor állhat.
Akár nyár van, vagy akár tél,
Enni-inni sohasem kér.
Patkó sem kell a lábára:
Vígan gurul karikája.
Nem búsul, ha jön a reggel:
Ha fölveszik, mindjárt felkel.
Rögtön jár, ha húzzák szépen,
Akár padlón, akár széken.
Fogd be Jancsi a lovadat,
Hadd húzza a kis kocsidat;
Hadd vigyen el a mezőre:
– Gyi te, sárga, gyi, előre!
(1895/4)

Pósa Lajos
Lackó paripája

Van-e ilyen paripa több,
Mint a Lackó paripája!
Csak úgy repül, mint a madár,
Ha felülök a hátára.
Egy pillantás, két pillantás:
Utolérem a nyuszit is!
Egy kurjantás, két kurjantás:
Átugrom még a Gyuszit is!

Ej, mit nekem Gyuszi, nyuszi!
Kergetőzni nincs ma kedvem.
Gyí, te Holló! Gyí, paripám!
Nagyanyóhoz vigy el engem!
Ott lesz még csak jó világunk:
Lesz ott cukor, lesz ott abrak!
De azt mondom: mindjárt ott légy,
Mert különben agyoncsaplak!
(1905/1)

Jakab Ödön
Piros fából van egy lovam...

Piros fából van egy lovam,
Mint a tüzes sárkány, olyan!
Lovagolom minden este,
De engemet sohse vet le.

Nem kell neki széna, vagy zab,
Semmiféle drága abrak,
Fejét mégis büszkén tartja,
Kivált, ha én ülök rajta.

Mikor eljön az ideje,
Vitéz huszár leszek vele,
S akárhogy fordul a dolog:
Én csak rajta lovagolok.

Rajta védem a hazámat,
Az ellenség, ha megtámad,
S ellenem bármennyi nép lesz:
A győzelem az enyém lesz.

Az ellenség nem sokáig,
Nem sokáig marad ám itt:
Ha meglátja a lovam,
Mint a gyors nyúl, úgy elszalad!
(1909/51.)

Kertész Béla
Gyi te, Tündér!

Hova, hova, Gyurka huszár?
– Megyek a csatába.
Mint a villám, szikrát hányjon
Tündér lovam lába!
Gyi te, Tündér! Meg se álljunk
A Mecsek aljág.
Ellenséget ha találunk,
Levágom egy szálíg.

Napszálltáig bevágtatunk
Híres Pécs várába,
De még ott is nagyanyónak
Ölelő karjába.
Gyi te, Tündér! Ne félj, lovam,

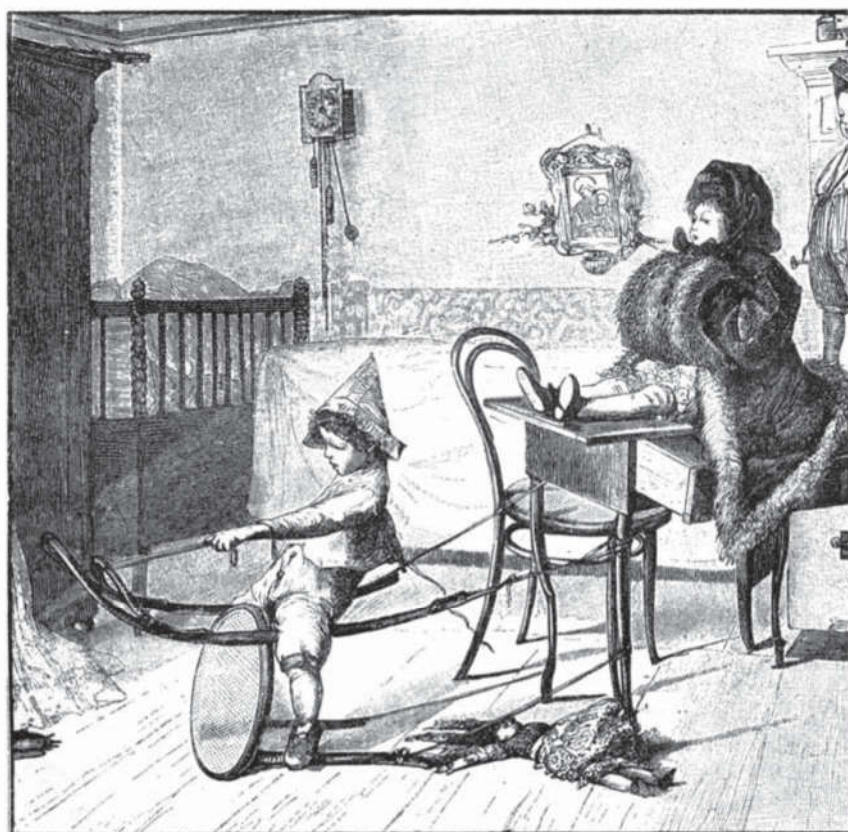
Gyi, fakó! Gyi, füles!

Budapest, 1893. február 5-én.

Előfizetési ára egész évre 4 frt. Félévre 2 frt.
Negyedévre 1 frt. Egyes szám 10 kr.

IV. évfolyam. 6. szám.

Nagy út.

Jó dolga van a Palkónak,
Befogta a széket lónak.
Sáríka meg bebujt
Egy prémes bundába...
Ugyan hova mennek?
Hát Muszkaországba.

— Csillag lovam, hóha, hóha!
Ötöt ütött már az óra.
Itt van Muszkaország!
Sári, meg ne fázzunk!
Inkább egy kis meleg
Kávét ozsonnázzunk!

Lajos bácsi.

Illusztráció Kertész Béla Gyí te, Tündér! c. verséhez

Lesz ott abrak szépen,
Válogathatsz kedved szerint
A sok csemegében.

Alma, füge, csokoládé,
Lesz ott egyéb más is,
Kakastejjel, varjújajjal
Dagasztott kalács is!
Gyí te, Tündér! Úgy iparkodj,
Te is kapsz belőle...
Úgy jóllakhatsz: a füled is
Kétfelé áll tőle.
(1910/6.)

Móra Ferenc
A patkó

Bánata van Lacikának,
panaszolja fűnek-fának:
nem ül többet hintalóra,
mit ér az, ha nincs patkója?

Nagyapóka azt ajánlja:
ezüstpatkót veret rája.
De csak tovább sír-rí Lackó,
nem kell neki ezüstpatkó.

„Aranypatkó kell a lóra!”
Nyugtatgatja nagyanyóka,
de csak tovább sír-rí Lackó,
nem kell neki aranypatkó.

„Gyémántpatkó legyen rajta!”
Édesapa cirógatja.
De csak tovább sír-rí Lackó,
nem kell neki gyémántpatkó.

Fordul egyet édesanyja,
mosolyogva ölbe kapja:
„Mondanék én egyet, Lackó,
nesze, egy kis mákos patkó!”

Nekividul erre Lackó,
kezébe a mákos patkó.
Fölpattan a paripára:
„Gyí, te Csillag, Kisvárdára!”³²
(1912/11)

Dingha Béla
Vágtass, lovam!

Vágtass, lovam, vágtass!
Messze van odáig:
A bergengóc király
Arany kapujáig...
Az arany kapuba
Aranyos ruhába
Száz apród lépdegél
A király nyomába...
...Gyöngyös kantárszárad
Meg is fogja kettő,
Ropogós abrakkal
Jól tart tizenkettő...
Én meg ott ülök
A király asztalánál,

Illusztráció Dingha Béla Vágtass, lovam! c. verséhez

Szépséges királylány
Habos fánkkal kínál...
S mikor torkig laktunk
Étellel, itallal,
Édes kakastejjel,
Pompás varjúvajjal:
Elköszönünk szépen
Egy-két szíves szóval...
S keresztanyámnak is
Viszünk kakastejet
Egy - lyukas korsóval...
(1913/13)

Móra Ferenc

Gyöngyöm Gyuri

Gyöngyöm Gyuri jó katona,
Sohse tudja, hol a lova.
Ha fekvőbe, ha kelőbe,
Örökösen keresőbe.

Csingilingi, csengő csenget, -
Uramfia, mit jelenthet?
Csingilingi, azt jelenti:
Ozsonnára kell sietni.

Gyöngyöm Gyuri sietne is,
Ha lehetne, repülne is
Lenge nádszál-paripáján,
Mint a sólyom, mint a sárkány.

Ide toppan, oda rohan:
Hol vagy, hol vagy, édes lovam?
Egérlyukban nézegeti,
Kéményben is keresgeti.

Ide tettem, oda tettem, -
Kipked-kapkod nagyijedten,
Panaszkodik fűnek-fának,
Marikának, Karikának.

Nem tud róla Kari, Mari,
De én tudok, - bég a bari -
Lenge nádat, zsenge nádat,
Megettem a paripádat.

Csingilingi, csengő csenget, -
Uramfia, mit jelenthet?
Csingilingi, azt jelenti:
Gyurinak már nincs mit enni.

Üres már a csészikéje,
Cirmos cica ült melléje
S borongatta, terengette,
A tejeckét mind megette.

Búsul Gyurka a kis széken:
Több paripa nem kell nékem,
Akár fakó, akár ráró, -
Jobban jár a gyalogjáró.
(1913/47.)

Egri György

A hős katona

- Hol voltál, katonám,
Ilyen daliásan?

- Háborúban voltam,
Jelentem alássan!

- Mikor mentél oda?

- Harmathintó reggel.

- Kivel hadakoztál?

- Egy egész sereggel.

- Mit csináltál vele?

- Levágtam, lelőttem,
Fia se maradt ott
A lábán előttem.

- Hej, ha ilyen hős vagy,
Édes gyöngyhuszárom:
Maholnap aranyból
Csillagod lesz három.

Hanem hát milyen volt
Az a híres tábor,
Akivel így elbánt
Egy vitéz, egy bátor?

Szerkesztett illusztráció

- Zöld mentés regiment,
Jelentem alássan.
Gömbölyű sisakjuk
Tarka bokkrétásan.

- Hol volt az a sereg?
Csak nem a kiskertben?

- De biz, ottan volt az,
A lugassal szemben.
Innen a patakon,
Túl a szilvafákon...

- Jaj nekem! Jaj nekem!
Oda van a mákom!
(1912/26.)

A következő versnek érdekes az utóélete. Köztudott, hogy Móra Ferenc *Az Én Újságomban* nagyon sok írói álnevet használt. Ezek föloldása részben **Madácsy László**nak köszönhető, aki egy írásában föl is sorolta Móra, tudomása szerint összes álnevét.³³ Csakhogy egy közülük elkerülte a figyelmét. Így történhetett, hogy ez a **Dalos Rigó** néven megjelent alkotás évtizedekig *Az Én Újságomban* aludta Csipkerózsika-álmát. (Legalábbis semmilyen kiadványban nem találtam a nyomát.) **Hegedűs András** közölte újra, Móra halálának a 40. évfordulóján, az általa alapított *Kincskereső* c. gyermek és ifjúsági folyóirat 1974/1. számában, melyet teljes egészében Móra Ferenc emlékének szentelt. *Az Én Újságomban* megjelent szöveget utóbb Móra átalakíthatta, mert a Hegedűs által közölt szöveg, melynek forrása az író hagyatékban föllelt kézirat: egy szakasszal rövidebb. (Ezt a szöveget adom én is.)

Tudomásom szerint eleddig a verset senki nem közölte újra.

Móra Ferenc
Az ördögös paripa

Esik eső, bugyborékol,
Bodor kakas kukorékol:
Kukurikú, Kelemen!
Mit leltem a szemeten?
Se nem fillért, se nem tallért,
Se nem ködmönt, se nem gallért,
Ne találgasd oly sokat:
Négykerekű falovat!

Gágog-hápag ruca-réce,
Irigykedik a sok jérce,
Huszár akar lenni mind,
De a kakas kukurint:
Én vagyok a lovon járó,
Nagytarajú kakas-báró!
Én ülök a falóra,
Gyerünk, lovam, Makóra!

A hátára ugrik neki,
Sarkantyúzza, döfögeti,
Megindul a ló vele,
Gurul a négy kereke.
Megy keresztül árkon-bokron,
Pernyés gödrön, szemétdombon,
Vágtat vakon előre
Létráruul a tetőre.

Kukurít a kakas-báró:
Jaj, nem leszek lovon járó!
De akárhogy kiabál,
Paripája meg nem áll.
Mit tegyen most – gondolkozik,
Tarajába kapaszkodik
S uccu boka, motolla:
Kifut a ló alóla!

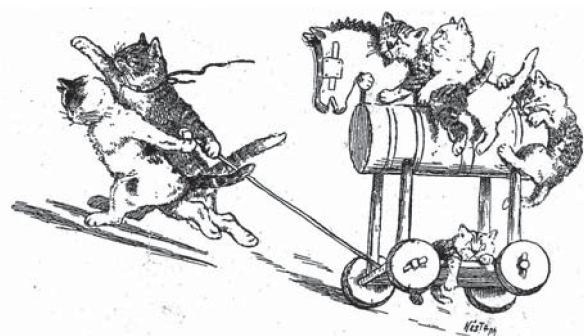
S azóta a tető ormán
A kakaska áll mogorván,
Télbe-nyárba mereven,
Nem kukurít, Kelemen!
Ám ha szél fú, szárnya lebben,
Forog egyre sebesebben,
Hol hátra, hol előre –
Szélkakas lett belőle.
(1913/33)

A gazdátlanul maradt falovat pedig – elvitték a cicák!

Pósa Lajos
Gyi te, Cirmos, gyi te, Micus!

Gyi te, Cirmos, gyi te, Micus,
Nagy Egérországba!
Hegyen is túl, völgyön is túl
Szép Tündérországba!

Tündérföldre ha elérünk,
Ott lesz jó világunk:
Egércombot ebédelünk,
Azt is vacsorálunk!³²
(1894/6)

JEGYZETEK

- ¹ Gáspár 1848 (1854, 1864)
- ² Ion Creangă Kiadó, Bukarest, 1973
- ³ Amikor játékok, lovas játékok vagy lovas játék-verset írok, az alatt mindig a tárgyat, az eszközt, vagyis a játékszert értem.
- ⁴ Cini-cini muzsika. Móra Ferenc Kiadó, 1969-től 2019-ig 24 kiadásban. T. Aszódi Éva antológiájának elődei: Óvodások verseskönyve. Ifjúsági Könyvkiadó, 1955 (I. kiadás) 1955; Móra Ferenc Könyvkiadó, 1960 (II. átdolgozott kiadás) még közöltek Pósa Lajostól (1955, 1960) és Móra Ferenctől is (1960) vesszőparipás verset: Lovagolnak a gyerekek; Gyöngyöm Gyuri.
- ⁵ Tintapaca. Móra Ferenc Kiadó, 1976
- ⁶ Czuczor-Fogarasi VI., 1874. 967.
- ⁷ Haider 1982.
- ⁸ Közli Prahács 1953
- ⁹ További szakaszokkal: Kerényi (szerk.) 1951. 1071. 859. Ld. még Mészáros 1987.
- ¹⁰ MNT 1. uo. 1071. 635. o.
- ¹¹ Mészáros István közlése, uo. (9. sz. jegyzet). Gyulai a verset 1851-ben írta, Teleki Domokos Géza nevű fiáról mintázva.
- ¹² Kohányi Sámuel Dalkönyvében (Bp. 1871; 1878) az első sor „Lengj, kicsi fa“ változatban szerepel. MNT 1. uo. 822. 827. o.
- ¹³ Prahács 1953. 8. sz. jegyzet
- ¹⁴ Kodály 1941.
- ¹⁵ Peres 1893.
- ¹⁶ Horkai 1866.
- ¹⁷ Az a pedagógia. PH, 1893. dec. 2.
- ¹⁸ Kacor király; Dalok, regék az ifjúság számára; Kis bokréta, Gyermekversek; Arany kert; Négy mese a gyermekifjúság számára; Az aranytollú madár nótái; A kijátszott róka; ABC; Gyermekkert; Virágok könyve; Madarak könyve stb.
- ¹⁹ Móra F. 1964.
- ²⁰ A vers Kis huszár címmel jelent meg Az Én Újságom 1906/19 számában, a szögletes zárójelben olvasható két sorral megtoldva.
- ²¹ 1890/36. sz. kottamelléklettel. Megzenésítette Hoós János zenetanár, karvezető
- ²² Kiss 1884.
- ²³ Pósa ünnepély. Szegedi Híradó, 1889. december 3. Benedek Elek utóbb vitába keveredett Wolfnerékkal, s az első év végén megvált a laptól. Az affér a Pósaival való viszonyát nem érintette: kapcsolatuk ép maradt. Benedek 1909-ig Az Én Újságom állandó szerzője volt. Miután barátja, Sebők Zsigmond is összeveszett Wolfnerékkal, közösen megindították a Jó Pajtás c. lapot.
- ²⁴ Sztankó 1890.
- ²⁵ Móra I. 1906.
- ²⁶ Gyököcssy 1944.
- ²⁷ A kiterjedt Kossuth család genealógiáját nem ismerem. Az üzenetben említett „Sangyi” azonos lehet a Tornalján született, később katonai pályára lépett és ezredesi rangig jutott K. Sándorral (1891-1962).
- ²⁸ A Pósa Lajos baráti köréhez tartozó Lőrinczy György író fia, később kultuszminiszteri osztálytanácsos.
- ²⁹ [http://csemadok.sk/nepi-jatekok/gyi-te-szurke/Vagkiralyfa,1972/VadkertImrene\(63\)](http://csemadok.sk/nepi-jatekok/gyi-te-szurke/Vagkiralyfa,1972/VadkertImrene(63))
- ³⁰ Patyi 2005. 22.
- ³¹ Faragó-Fábián 1982. 1056.
- ³² Az Én Újságomban megjelent szövegben Kikinda helységnév szerepel. Nincs adatom arról, hogy ki változtatta Kisvárdára.
- ³³ Madácsy 1957.

IRODALOM

Czuczor Gergely - Fogarasi János

1874: A magyar nyelv szótára VI. Budapest

Fábos Erika2017: A hintaló örök játék maradt. <https://www.feol.hu/eletstilus/2017.12.22>.**Faragó József – Fábián Imre**

1982: Bihari gyermekmondókák. Kriterion Kiadó, Bukarest

Gábor Gina2014: Bumfordi és bájos játék lovackkák. <https://www.feol.hu/kultura/2014.07.02>.**Gáspár János**

1848 (1854, 1864): Csemegék olvasni még nem tudó gyermekek számára; melyekkel a szülék-, testvérek- és kisededóvóknak elbeszélés végett kedveskedik. Kolozsvár

Gyököcssy Endre

1944: Aranysíp, Él a törvény, Fiam, te cserkész vagy! Koszorú, 1944/2

Haider Edit

vesszőparipa. Címző a Magyar Néprajzi Lexikonból (Budapest, 1982., V/542).

Horkai Antal

1866: Kis pajtás vagy ABC és olvasókönyvecske az írva olvasás tanítására. Debrecen

Illés György

2012: A magyar ifjúsági irodalom kézikönyve. Dekameron Kiadó, Budapest

Kerényi György (szerk.)

1951: Gyermekjátékok A Magyar Népzene Tára 1. Gyermekdalok XI. Más népek dalaival rokon, 1071. 859.

Kiss Anna

2011: Hintaló a vesszőparipám. Zalai Hírlap, augusztus 18.

Kiss Áron

1884: Pósa Lajos: Dalok, regék az ifjúság számára. Néptanítók Lapja, április 12.

Kodály Zoltán

1941: Zene az óvodában

Madácsy László

1957: Pósa Lajos ismeretlen levelei Móra Ferenchez. A Szegedi Pedagógiai Főiskola évkönyve 1. 69-80.

Mészáros István

1987: Búcsú egy gyermekjátéktól – A vesszőparipa. Élet és Tudomány 23.

Móra Ferenc

1964: Pósa Lajos. 1914. július 10. Közli: Paku Imre: Móra Ferenc: Szegedi tulipános láda; Magvető Kiadó, Budapest

Móra István

1906: Pósa Lajosról. Gömöri Hírlap, január 28.

Patyi Beáta (szerk.)

2005: Csepü, lapu, gongyola, II. kiadás. 22. o. Jel Kiadó

Peres Sándor

1893: Kisededóvó intézetek kézikönyvei [Ujfalusi Sándor néven]. Néptanítók Lapja, december 13.

Prahács Margit

1953: Zene a régi óvodákban (1828-1860). In: Kodály Emlékkönyv, Akadémiai Kiadó, Budapest

Sztankó Béla

1890: Apró emberek könyve. Néptanítók Lapja, november 12.

Tsuk Sándor

1902: Karácsonyi vásár. Honi Ipar, december 15.